

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОТОЧУЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА

Світлана Лук'яненко

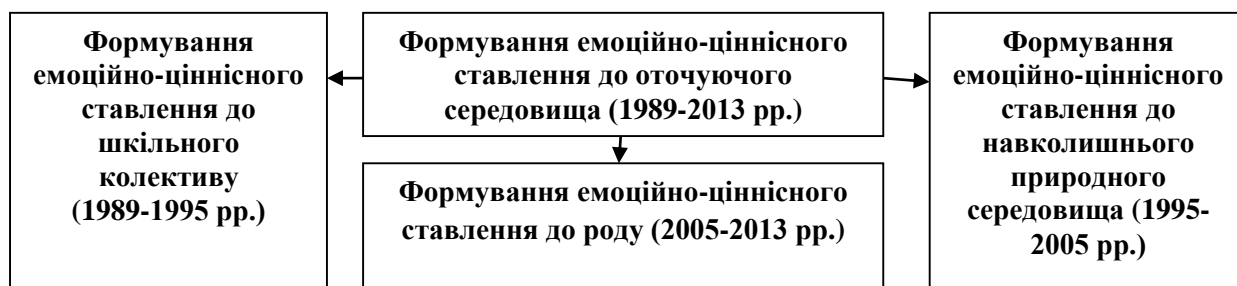
Актуальність. XXI століття почало прискорений поступ технізації нашого повсякдення. Відкриття у галузі нанотехнологій робляться у десятки разів швидше, ніж це було на зорі освоєння космосу всередині попереднього століття. І те, що здавалося частиною роману Жуля Верна учора, за тиждень стає нашою буденністю. Електроніка та комп'ютери, стаючи невід'ємною, важливою складовою сучасності, полонять не лише

наші будинки. Вони стають окремим світом, у якому нам доводиться вчитися жити. Проте, діти XXI століття уже народжені з такою собі «комп'ютерною генетичною мутацією»: якщо ми, дорослі, витрачаємо час на освоєння нових приладів, вони ніби одразу народжуються «з путівником по світу новітніх гаджетів» у голові. Однак, у процесу технізації життя є й інший бік: техніка не вмє відчувати. А людина, стаючи частиною нового електронного світу, легко забуває, що саме емоції та цінності різнять її з технікою.

З 1989 р. я працюю за напрямом «Навчальна діяльність через емоційно-ціннісне ставлення до оточуючого середовища». Упродовж цього часу змінилися навчальні програми, за якими давалися знання, змінилися соціальні умови і навіть держава, яка давала замовлення на виховання свого громадянина. Однак, напрям моєї роботи залишився тим самим. І це в жодному разі не говорить про його консервативність та негнучкість. Навпаки, роки роботи лише продемонстрували універсальність обраного мною напрямку.

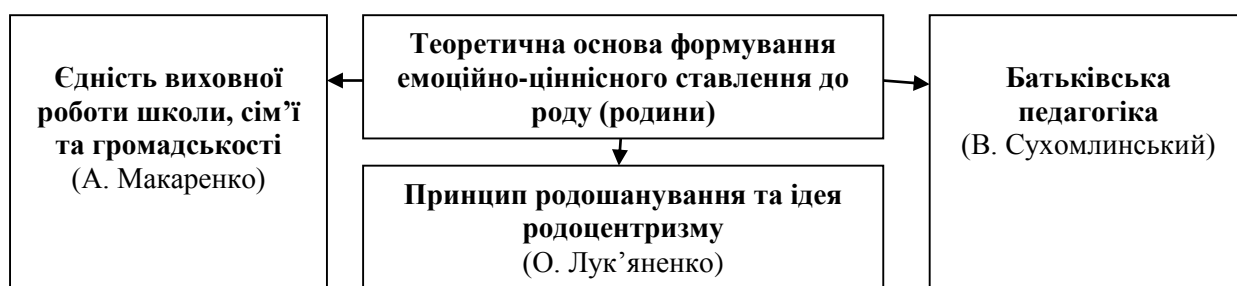
Методична таємниця криється у багатогранності терміну «оточуюче середовище». Так, до 2005 р. акцент у моїй роботі ставився на тлумаченні оточуючого середовища як «шкільного колективу» та «навколишнього природного середовища», а сам процес навчання обертався навколо формування емоційно-ціннісного ставлення до всіх живих та неживих об'єктів, що існують на Землі. Результати багаторічної роботи були викладені у моїх методичних публікаціях, презентовані на семінарах та під час конкурсу «Учитель року 2004». У ці роки вибір об'єктів роботи (шкільний колектив та природа) був пов'язаний з безліччю факторів. Тут варто назвати і екологічну кризу у пост-Чорнобильській Україні, і невміння людини вести симбіотичне життя зі світом у добу «дикого українського капіталізму», і банальне духовне зuboжіння народу після втрати державної ідеології, яку у 1990-ті ще не заступила ні віра, ні нова національна доктрина. На сьогодні ж ракурс моїх педагогічних пошуків дещо змінився.

Тепер «оточуюче середовище» тлумачиться мною як середовище родинне, у межах роду людини. І це не даремно. Нині, за умов епохи первинності кар'єрного зростання, превалювання матеріального над духовним та штучного прискорення відчуття плинності часу, родина невпинно втрачає своє значення у вихованні дитини. Як не сперечайся, та школа стає таким собі «замінним генератором» родинного тепла, чи не головним місцем перебування дитини у часі між початком і завершенням робочого дня батьків. А саме у ці роки ми і починаємо думати про наше майбуття, шукаючи собі місце під небом України.

Основна ідея. Сім'я і школа – це берег і море. На березі дитина робить свої перші кроки, отримує перші уроки життя, а потім перед ним відкривається неозоре море знання, і курс у цьому морі прокладає школа. Це не означає, що дитина повинна зовсім відірватися від берега, адже і моряки далекого плавання завжди повертаються на берег, і кожен моряк знає, як він зобов'язаний берегу.

Наукові концепції. У своїй роботі я спираюся на наукові розробки Антона Макаренка, Василя Сухомлинського та Олександра Лук'яненка.

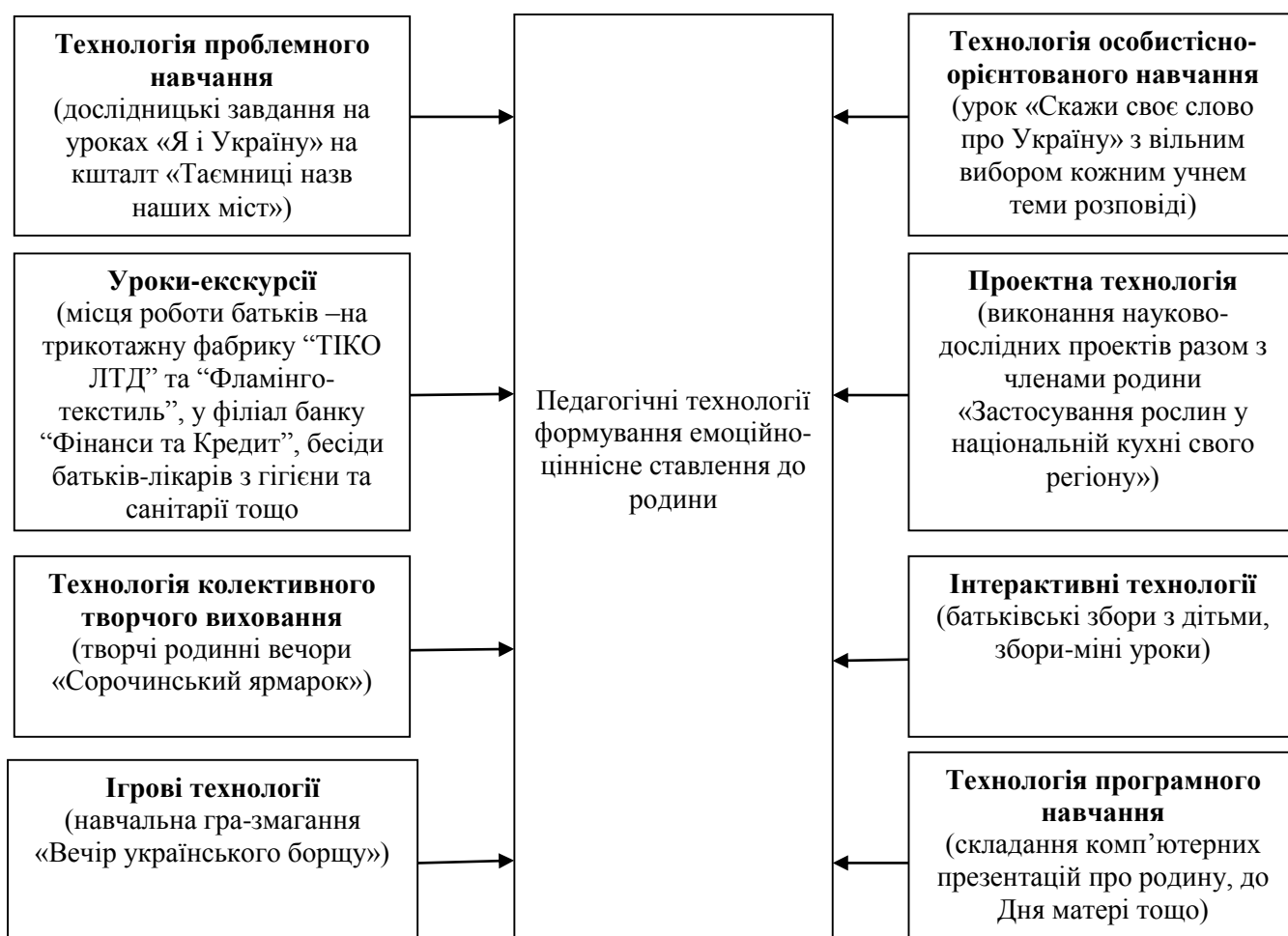
У своїх працях («Книга для батьків» (К., 1980), «О воспитании в семье» (М., 1955), Цель воспитания М., 1984.) А. С. Макаренко обґрунтував важливі педагогічні концепції, які я постійно перевіряю практикою. Серед них – ідею єдності виховної роботи школи, сім'ї та громадськості. Педагог початку ХХ століття переконував, а я не втомлююся переконуватися сама, що школа повинна вчити батьків мистецтву виховання. Головне завдання школи – педагогічна освіта батьків, робота над їхньою педагогічною культурою. А це передбачає не просто надання їм знання, а прищеплення педагогічних умінь, бо навчити виховувати можна лише на практиці, лише прикладом. Мені імпонують ідеї, викладені у лекції А. Макаренка для дорослих «Про батьківський авторитет». Робота із батьками дозволяє практично бачити наслідки аналізованих науковцем різних форм псевдоавторитетів: «авторитету любові», «авторитету підкупу», «авторитету доброти», «авторитету дружби», «авторитету придушення», «авторитету чванства», «авторитету педантизму». А.С. Макаренко пропагує авторитет, заснований на трудовому житті батьків. Моя практика доводить мені істинність такого підходу.

Не менший відгук у мене знаходять закони родинного та шкільного симбіозу, викладені В. О. Сухомлинським («Батьківська педагогіка», «Ми продовжуємо себе в дітях», «Лист молодому батькові» (К., 1955) тощо.). У творі «Батьківська педагогіка» він наголошує: «Щастя батьківства і материнства – це не манна небесна, воно не приходить святковим гостем. Воно важке і вистраждане. Воно приходить тільки до тих, хто не боїться одноманітної, багаторічної праці – праці до самозабуття». Це стало орієнтиром у моїй роботі, дозволило наповнити глибшим змістом іншу її сторону – роботу з батьками моїх вихованців. Услід за В. Сухомлинським я переконуюся, що «ми, батьки, виховуємо своїх дітей передусім красою своїх взаємовідносин», що осердям нашої духовності є родина, у якій ми пізнаємо цей світ, осягаємо красу людських взаємин. Та й сама родина стає таким собі «лекалом», згідно з яким у нас формується уявлення про майбутню сім'ю, яка надає нам орієнтири у формуванні ставлення до власних дітей та бачення яким батьком чи матір'ю будемо ми для них.

О. В. Лук'яненко виклав та обґрунтував ідею родоцентризму (Родоцентрична педагогіка» (Полтава, 2008), «Філософія українського серця» (Полтава, 2010), «Філософія родошанування» (Полтава, 2015) тощо.). Одна з ідей – це співвіднесення однієї дитини (учня) з усім її Родом. Автор стверджує: «Як цілісний світ, так цілісна і людина, а з нею і спільність людей. Окреме дерево, прекрасне саме по собі і може вирости до титанічних розмірів, поки стоїть посеред поля, маючи волю і місце для росту. Так само й людина спроможна стояти відокремлено, зростати у собі і для себе. Але дерево ні на мить не випадає із коловороту життя: насінням у землі взаємодіє зі світом, листям бере участь у газообміні, навіть гниючи та удобрюючи ґрунт. Так і людина постійно виліковується від крайностей одноосібності та гордині, керуючись засадами родоцентризму». Коли ми дивимося на дитину як на Рід, то одразу знімаємо проблему орієнтирів виховання. Родовідповідність

примирює особистісно-колективне (В. Сухомлинський) чи то колективно-особистісне (А. Макаренко) виховання дитини: дитя – вершина свого роду (особистісний рівень), і всього лише сходинка у подальшому життєвому шляху її роду (колективний рівень).

У моїй роботі знайшли відгук тези автора про те, що перед учителем постає не просто дитина, а цілий Всесвіт, який вимагає відповідного ставлення до себе. А Людина-Всесвіт долає собою суперечності і у виборі орієнтирів виховної системи. Прив'язаність до Роду вимагає залучення національних, родових надбань у навчально-виховному процесі. Одночасно із цим бачення учня як дитини-світу дозволяє асоціювати його з змістищем глобальної культури, зі світовою цивілізацією. Так знімається протиріччя у застосуванні етнопедагогічних знань і необхідність якнайширшого залучення світового досвіду і культурних цінностей.

Технологія реалізації та інновації у навчально-виховний процес. Маючи менший досвід роботи, прагнула розвивати в позакласній роботі творчі здібності, здружити їх, об’єднати колектив. Впровадила вечори, дискотеки, агітбригади, екскурсії. Минали роки. Набула не тільки досвід, але й своїх власних дітей. І замислилася... Дитина маленька, але діла і турботи у неї великі. Вона живе кожну хвилину, кожну годину, кожен день, живе без передиху, виконуючі іноді робочий день дорослої людини, не вимагаючи за це

премій, винагород – тільки батьківської ласки, посмішки, щирих слів «умнічка», «молодець», захоплені нею. І наші дорослі теорії, що ми їх готуємо до життя, для них не мають ніякого сенсу. Я зрозуміла, що краще не високопарними словами заставляти замислитися про своє майбутнє і не зупиняти їх дитяче життя, а дати змогу побачити своїх батьків турботливими, люблячими, дбайливими, творчими. А дорослими дати змогу згадати, що вони теж родом із країни під назвою «Дитинство». Тому й позакласну роботу стала будувати в іншому напрямку: «у сокола й діти соколята». Таким чином, виникали перші уроки, де учнями були батьки, діти – спостерігачами, а родзинкою стали – батьки-вчителі. Екскурсії, заходи: діти-батьки – це можливість побачити всебічно дитину, згуртувати колектив, привити любов до рідного краю, а ще й можливість пишатися своїми батьками, рідними. «Будь завтра кращим, ніж ти є сьогодні» – так мріється, щоб учні мого класу зростали з такими думками. А цьому можуть зарадити батьки. У нас є можливість дати побачити дітям унікальність рідних через конкурси, творчі завдання, батьківські збори.